

O'ZINI-O'ZI BOSHQARISH ORGANLARI VA TASHKILOTLARNING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISHI

Eshnazarova Madina Ilhom qizi

Samarqand davlat universiteti Kattaqo'rg'on filiali

Ijtimoiy ish yo'nalishi talabasi

G'aniyeva Dinara Muzaffar qizi

Samarqand davlat universiteti Kattaqo'rg'on filiali

Ijtimoiy ish yo'nalishi talabasi

Ilmiy raxbar: Ibragimov Jahongir Toshniyozovich

Samarqand davlat universiteti Kattaqo'rg'on filiali o'qituvchisi

Annotatsiya: Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari - fuqarolarning xalq hokimiyatini bevosita amalga oshirishi, davlat va jamiyat ishlarida to'g'ridan -to'g'ri ishtirok etishi vositalaridan biri. Asosiy vazifasi fuqarolarni mahalliy ahamiyatga bog'liq masalalarni hal qilishda mustaqil faoliyat olib borishini ta'minlashdir. Fuqarolar yig'ini — fuqarolar o'zini-o'zi boshqarishining yuqori organi bo'lib, aholi manfaatlarini ifodalash va uning nomidan tegishli hududda amal qiluvchi qarorlar qabul qilish huquqiga ega. Fuqarolar yig'inida 18 yoshga to'lgan hamda shaharcha, qishloq, ovul va mahalla hududida doimiy yashayotgan shaxslar qatnashadi. "Fuqarolarning o'zini-o'zi boshqarish organlari to'g'risida"gi yangi tahrirdagi qonunda shaharcha, qishloq, ovul fuqarolar yig'ini va shahardagi mahalla fuqarolar yig'inining vakolatlari ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: Fuqarolar o'zini o'zi boshqarish organlari, shahar, qishloq, ovul, mahalla, xalq deputatlari, Xorij tajribasi

Kirish

Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari - fuqarolarning xalq hokimiyatini bevosita amalga oshirishi, davlat va jamiyat ishlarida to'g'ridan -to'g'ri ishtirok etishi vositalaridan biri. Asosiy vazifasi fuqarolarni mahalliy ahamiyatga bog'liq masalalarni hal qilishda mustaqil faoliyat olib borishini ta'minlashdir. «Boshqaruv vazifalarining asosiy qismini markazdan viloyatlarga, viloyatlardan shahar – tumanlardagi davlat va boshqaruv idoralariga o'tishini ta'minlash darkor. Shu tariqa bu bosqich asta-sekin o'z-o'zini boshqarish jamoatchilik tashkilotlariga ham yetib boradi», degan edi Prezident I.A.Karimov

O‘zbekiston Respublikasi¹ Oliy Majlisining 1995-yil 23-24-fevral kunlari bo‘lib o‘tgan birinchi sessiyasida. Bu yo‘l bevosita mamlakatimizda fuqarolik jamiyati shakllanishi va fuqarolar o‘zini o‘zi boshqarish tamoyilining bosh yo‘nalishiga aylanib qoldi.ⁱ O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (105-modda) va "Fuqarolarning o‘zini-o‘zi boshqarish organlari to‘g‘risida"²ⁱⁱ(yangi tahriri) O‘zbekiston Respublikasining qonuni (2013-yil 22-aprel)da Fuqarolarning o‘zini-o‘zi boshqarish organlari huquqiy holati ko‘rsatib o‘tilgan. Ushbu qonunga ko‘ra, Fuqarolarning o‘zini-o‘zi boshqarish organlari quyidagilardir: shaharcha, qishloq, ovul fuqarolarining , shuningdek, shahar, shaharcha, qishloq va ovuldagi mahalla fuqarolarining yig‘ini; fuqarolar yig‘inining kengashi; fuqarolar yig‘ini faoliyatining asosiy yo‘nalishlari bo‘yicha komissiyalar; fuqarolar yig‘inining taftish komissiyasi; tuman markazidan olisda joylashgan va borish qiyin bo‘lgan shaharchalar, qishloqlar va ovullarda qonun hujjatlarida nazarda tutilgan hollarda tuziladigan ma‘muriy komissiya. Fuqarolarning o‘zini-o‘zi boshqarish organlari Fuqarolarning o‘zini-o‘zi boshqarish organlari mahalliy davlat hokimiyati organlari tizimiga kirmaydi. Fuqarolarning o‘zini-o‘zi boshqarish organlari yuridik shaxs huquqlaridan foydalanadi, namunadagi muhrga ega bo‘ladi va mahalliy davlat hokimiyati organlarida ro‘yxatga olinishi kerak. Darhaqiqat, mahalla – O‘rta Osiyoda shaharlar ichidagi hududiy birlik bo‘lib, u bizga o‘tmishdan meros bo‘lib qolgan. Arablar istilosi va islom dini qabul qilinganidan ancha ilgari paydo bo‘lgan mahalla cheklangan hududda istiqomat qiluvchi odamlar birlashmasi bo‘lib, unda odamlar faqat qo‘shnichilik rishtalari bilan emas, balki yuzlab yillar davomida yaratilgan ichki tartib-qoida, ma‘naviy-axloqiy normalar, urf-odatlar va an‘analar bilan belgilangan. Shuning uchun ham undan minglab kishilarni faol ijtimoiy hayotga jalb etishning samarali vositasi sifatida foydalanish lozim. O‘zbekistonda 10 mingdan ortiq Fuqarolarning o‘zini-o‘zi boshqarish organlari faoliyat ko‘rsatmoqda. Fuqarolar yig‘ini organlarini va ularning mansabdor shaxslarini saylash fuqarolarning qonunda belgilangan saylov huquqlari kafolatlarini ta‘minlagan holda, umumiy, teng va to‘g‘ridan-to‘g‘ri saylov huquqi asosida yashirin yoki ochiq ovoz berish yo‘li bilan amalga oshiriladi. "Fuqarolar yig‘ini raisi (oqsoqoli) va uning maslahatchilari saylovi to‘g‘risida" qonun qabul qilingan. Fuqarolar yig‘ini — fuqarolar o‘zini-o‘zi boshqarishining yuqori organi bo‘lib, aholi manfaatlarini ifodalash va uning nomidan tegishli hududda amal qiluvchi qarorlar qabul qilish huquqiga ega. Fuqarolar yig‘inida 18 yoshga to‘lgan hamda shaharcha, qishloq, ovul

¹ O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. - T.: "O‘zbekiston", 1992

² O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.-T.; "O‘zbekiston".2023

va mahalla hududida doimiy yashayotgan shaxslar qatnashadi. "Fuqarolarning o'zini-o'zi boshqarish organlari to'g'risida"gi yangi tahrirdagi qonunda shaharcha, qishloq, ovul fuqarolar yig'ini va shahardagi mahalla fuqarolar yig'inining vakolatlari ko'rsatilgan. Fuqarolar yig'inining qarorlarini bajarish va fuqarolar o'zini-o'zi boshqarish organlarining fuqarolar yig'inlari oraliq davridagi joriy faoliyatini amalga oshirish uchun fuqarolar yig'inining raisi (oqsoqoli), uning maslahatchilari, fuqarolar yig'ini faoliyatining asosiy yo'nalishlari bo'yicha komissiyalarning raislari va yig'inning mas'ul kotibidan iborat tarkibda fuqarolar yig'inining kengashi tuziladi. Fuqarolarning o'zini-o'zi boshqarish organlarining faoliyatini tashkil etishni uning kengashi hamda fuqarolar yig'inining raisi (oqsoqoli) amalga oshiradi. Fuqarolar yig'ini kengashi o'z devoniga ega bo'lishi mumkin, uning xodimlari soni yig'in tomonidan belgilanadi. Fuqarolar yig'inining raisi (oqsoqoli), mas'ul kotibi va kengash devoni xodimlari fuqarolar yig'inining mablag'lari hisobiga ham, qonun hujjatlarida belgilangan tartibda mahalliy byudjet mablag'lari hisobiga ham ta'minlanishi mumkin. Taftish komissiyasi Fuqarolarning o'zini-o'zi boshqarish organlari moliyaxo'jalik faoliyatini tekshirish uchun tuziladi. Ma'muriy komissiya ma'muriy huquqbuzarliklarga oid o'z vakolatlari doirasidagi ishlarni ko'rib chiqish uchun tuziladi. Mahallalarni rivojlantirish yo'nalishlari O'zbekiston respublikasida fuqarolarning o'zini-o'zi boshqarish organlari tizimini yanada takomillashtirishdan maqsad – mahalalarning jamiyat boshqaruvidagi o'rni va faoliyati samaradorligini oshirish, fuqarolar yig'inlari ishini tashkil etishning zamonaviy mexanizmlarini joriy qilish, mahalla institutini aholiga eng yaqin va xalqchil tuzilmaga aylantirish, fuqarolar yig'inlarining manfaatlarini ifoda etadigan uyushmaga birlashish huquqlarini ro'yobga chiqarish, ularning moddiy-texnika bazasini mustahkamlash hamda davlat organlari va fuqarolik jamiyati institutlari bilan o'zaro hamkorligini yanada rivojlantirishdir. Xorij tajribasini o'rganish shuni ko'rsatdiki, aksariyat mamlakatlarda fuqarolar o'zini-o'zi boshqarish organlari faoliyati maxsus qonunlar bilan tartibga solinib, har bir munitsipal boshqaruvning o'z byudjeti shakllantirilgan.

Xususan:

Mahalliy o'zini o'zi boshqarishning ikkita asosiy modeli mavjud bo'lib, ular – Anglo-sakson modeli va Yevropa modeli.

Buyuk Britaniya, AQSH, Kanada, Avstraliya, Yangi Zelandiya kabi davlatlarda keng tarqalgan mahalliy o'zini-o'zi boshqarishning Anglo-Sakson modeli fuqarolar o'zini-o'zi boshqarishning mustaqilligi birinchi navbatda aholi tomonidan boshqarilishi, mahalliy davlat organlari va davlat ma'muriyati vakillarining ishtirok

etmasligi bilan ajralib turadi. Mahalliy boshqaruvning asosiy prinsipi - "ijobiy tartibga solish prinsipi" bo'lib, qonun doirasida va berilgan vakolatlar doirasida mustaqil harakat qilishni bildiradi.

Munitsipal boshqaruv organi quyidagi yo'nalishlarda faoliyat yuritadi:

- 1) Munitsipalitetga qarashli hududni rivojlantirish;
- 2) Soliqlar va to'lovlar orqali o'z byudjetini shakllantirish;
- 3) Sotsial xizmat ko'rsatish shakllarining aholiga qulay turlarini joriy qilish;
- 4) Jamoat birlashmalari, nodavlat notijorat tashkilotlari bilan hamkorlikda faoliyat yuritish;
- 5) Aholining turli qatlamlarini qo'llab-quvatlash maqsadida xayriya tadbirlarini uyushtirish;
- 6) Hududidagi yuridik shaxslar, kompaniyalar hamda ishlab chiqaruvchilarning xomiyligini ta'minlash maqsadida elektron hamkorlikni amalga oshirish

Shvesiyada 290 ta mahalliy o'zini-o'zi boshqaruv organi bo'lib kommuna deb nomlanadi. Kommunalarda uyushmasi Svenska kommunfurbundet deyiladi. "Mahalliy o'zini-o'zi boshqaruv to'g'risida" gi qonunga muvofiq kommunalar xudud infratuzilmasini shakllantirishda autsorsing xizmatlaridan foydalanishadi. Kommunalarda 18 yoshdan 80 yoshgacha bo'lgan fuqarolar ishlashi mumkin bo'lib, xudud infratuzilmasi kommuna byudjeti asosida rivojlantiriladi.

Latviya Respublikasida "O'zini-o'zi boshqaruv to'g'risida" gi Qonun 1994 yilda qabul qilingan bo'lib, 100-moddasida o'zini-o'zi boshqaruv organlarining davlat organlari bilan o'zaro hamkorligi kelishuv asosida amalga oshirilishi belgilangan.

O'zaro hamkorlik kelishuvida quyidagilar ko'rsatiladi:

- 1) hamkorlik maqsadlari;
- 2) hamkorlik shakli;
- 3) umumiy maqsadga erishishda har bir o'zini o'zi boshqarish organining moliyaviy va mulkiy ishtiroki;
- 4) hamkorlik kengashini tuzish va vakolatlarini belgilash;
- 5) hamkorlik shartnomasini bekor qilish tartibi.

Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari tizimini yanada takomillashtirishda mahalla fuqarolar yig'inlari raislari huquqiy maqomini mustahkamlash muhim ahamiyat kasb etadi. Ya'ni, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari faoliyatiga qonunga xilof ravishda aralashganlik, fuqarolar yig'ini qarorini bajarmaganlik yoki lozim darajada bajarmaganlik hamda fuqarolar

yig'ini raisi faoliyatining kafolatlarini buzganlik uchun qonunchiligimizga ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi normani kiritish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. - T.: "O'zbekiston", 1992.
 2. Karimov I. A. O'zbekiston: milliy istiqlol, iqtisod, siyosat, mafkura. T. 1. - T.: "O'zbekiston", 1996.
 3. Karimov I. A. Bizdan ozod va obod Vatan qolsin. T.2. - T.: "O'zbekiston" 1996. 18.
 4. Sharifxo'jayev M. O'zbekiston: Yangi g'oyalar, yangi yutuqlar. -T.: "Sharq", 2002
 5. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. - T.: "O'zbekiston", 2023
-